

Hoe herken je eergerelateerd geweld?

De ene ruzie is de andere niet

eerwraak

Door **Janine Janssen**
Foto: **Joggie Botma/**
Shutterstock

Jaarlijks komen ongeveer 3.000 zaken bij de politie binnen waarbij rekening wordt gehouden met een geschonden eergevoel als motief voor (dreigend) geweld. Tussen de 450 en 500 zaken worden dermate complex gevonden, dat zij worden voorgelegd aan het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld van de nationale politie.¹ In die zaken gaat het vooral om conflicten in de familie over het verlies van maagdelijkheid, het kiezen van een (huwelijks)partner, zwangerschappen buiten het huwelijk en het verbreken en opnieuw aangaan van relaties.

In het buitenland wordt eergerelateerd geweld dikwijls als een bijzondere vorm van huiselijk geweld gezien.² Het is echter de vraag in hoeverre dit terecht is. De ene ruzie is namelijk de andere niet. Van een afstandje bezien is het wel te begrijpen dat sommigen geweld in naam van eer als een vorm van huiselijk geweld zien. Het gaat immers om geweld waarbij slachtoffer en dader elkaar kennen, er zijn relationele en familiebanden, met andere woorden: afhankelijkheidsrelaties. Ook komen we dezelfde uitingsvormen tegen van fysiek geweld zoals mishandeling, belaging, moord en doodslag. Een andere overeenkomst is dat het zowel bij huiselijk als bij eergerelateerd geweld vaak

gaat om conflicten met een lange adem. Bovendien worden zowel huiselijk als eergerelateerd geweld vooral in verband gebracht met vrouwelijke slachtoffers en mannelijke daders. In beide discoursen is tot op heden verhoudingsgewijs minder aandacht voor slachtofferschap van mannen en daderschap van vrouwen. Internationaal wordt ook dit onderwerp vaak *violence against women* genoemd.³

Zoek de verschillen

Hoewel er overeenkomsten zijn, zien we toch ook belangrijke verschillen. Allereerst is er een conceptueel verschil: de term 'huiselijk geweld' verwijst naar het sociale domein waarop het geweld zich

voordoet, namelijk in de huiselijke kring. Daarmee wordt doorgaans het gezin bedoeld: partners en ouder(s) met kind(eren). Soms worden huisvrienden of buren die regelmatig over de vloer komen ook tot die huiselijke kring gerekend. De term 'eegerelateerd geweld' verwijst naar het motief, namelijk een geschonden eergevoel. Er zit uiteraard enige mate van overlap tussen beide fenomenen: in huiselijke kring kunnen geschonden eergevoelens een voedingsbodem voor (dreigend) geweld zijn. Maar het leven van alledag leert ons dat bij huiselijk geweld ook andere stenen des aanstoets een rol kunnen spelen. Denk in dit verband aan schuldenproblematiek, (psychische) gezondheidsproblemen, verslavingsproblematiek, opvoedingsproblematiek en de doorwerking van eerder in het leven opgedane traumatische ervaringen zoals kindermishandeling.⁴

Daarnaast moeten we ons realiseren dat de eerproblematiek zich niet zozeer op het sociale domein van het gezin manifesteert. Opvallend is dat eerkwesties vaak het gezin (ouders en kinderen) overstijgen en zich met name binnen families afspelen: kwesties waarvan velen hier te lande denken dat dat zaken zijn die uitsluitend individuen aangaan (bijvoorbeeld het kiezen of verlaten van een partner) zijn in andere kringen een zaak waarbij de hele familie (het gezin, plus grootouders, ooms, tantes, neven, nichten, etc.) een stem in het kapittel heeft. Bij eerconflicten gaat het in feite om groepsconflicten en de daarbij horende groepsdruk. Antropologen vermoeden dat eercodes zijn ontstaan in gebieden waarin van oudsher geen

sterke overheid was waarop de burgers in geval van nood een beroep konden doen voor bescherming en zorg. Een gevolg daarvan was dat mensen vooral afhankelijk waren van hun familie wanneer het in het leven tegenzat. Omdat die familiebanden vaak het enige sociale vangnet waren, werd het dan ook zeer belangrijk gevonden om zicht te houden op de nieuwe aanwas. Het sluiten van huwelijken was in feite een vorm om banden met andere families te smeden en te bestendigen en zo dat enige vangnet intact te houden en het liefst nog te versterken. Een criticus zou hier tegenin kunnen brengen dat dat in Nederland niet meer hoeft. Hoewel onze verzorgingsstaat niet meer helemaal is wat die geweest is, biedt de overheid haar burgers toch nog steeds een vangnet. Antropologen zijn er echter in de loop der jaren ook achter gekomen dat de reden waarom een gebruik opkomt, niet per se dezelfde reden is waarom mensen een bepaalde praktijk doorzetten. Bij dat laatste speelt vaak een gevoel van identiteit een rol: 'Zo doen wij dat nu eenmaal'. Eerconflicten komen overigens ook voor buiten de familie. Denk maar eens aan de wereld van de sport, politiek of zelfs aan de onderwereld.⁵

Bij eerconflicten gaat het in feite om groepsconflicten en de daarbij horende groepsdruk

In de periode 2011-2016 speelden de meeste van deze zaken die bij het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld (LEC EGG) onder de aandacht werden gebracht, zich af in een Turkse (circa 30%), Marokkaanse (bijna 20%), Irakese (circa 10%), Afghaanse (circa 10%) of Koerdische (bijna 10%) context. Daarnaast kwamen ook zaken binnen die speelden onder mensen die bijvoorbeeld wortels hebben op de Balkan, en van Syrische, Somalische, Pakistaanse of Surinaams-Hindoestaanse komaf zijn. Jaarlijks is bij circa 15% van de zaken die het LEC EGG behandelt, een tweede etnische groep betrokken. In een aanzienlijk deel van die zaken gaat het om de betrokkenheid van autochtonen.⁶ Het is theoretisch niet uitgesloten dat eerconflicten zich ook onder autochtonen kunnen voordoen. Maar door een aantal ernstige zaken, vaak met dodelijke afloop, die in Nederland tot veel aandacht in politiek en media hebben geleid, heeft bij de ontwikkeling van het hedendaagse beleid altijd een zwaar accent gelegen op groepen met een migratie-achtergrond, waarvan al bekend was dat er zich geweld uit naam van eer voordoet. Bij huiselijk geweld ligt dat anders. Daarvan weten we dat het een fenomeen betreft dat zich in alle lagen van de bevolking voordoet en bij mensen met en zonder migratieachtergrond: zowel bij Hassan en Fatima als bij Henk en Ingrid.

Diegenen die op het idee zijn gekomen om geweld te plegen kunnen zich ook elders in de familie bevinden

Meerdere verantwoordelijken

Dit zoeken naar verschillen is geen academisch gezelschapsspel of bezigheids therapie. Integendeel, in de praktijk blijkt het met name bij de aanpak van deze vormen van geweld van groot belang te zijn dat rekening wordt gehouden met die verschillen. Het belangrijkste aandachtspunt in deze is vooral het feit dat het in eorzaken om groepsconflicten gaat en het gegeven dat het specifiek om eergevoel als motief gaat. Als daar in de aanpak geen rekening mee wordt gehouden, door bijvoorbeeld de zaak te behandelen alsof het een geval is van huiselijk geweld, dan kunnen professionals in de veiligheidszorg de betrokken burgers van de regen in de drup helpen. Hoe kan het dan misgaan? Meer algemeen geldt dat wanneer het aspect van groepsdruk niet tijdig herkend wordt, potentiële daders over het hoofd worden gezien. In een eerconflict neemt de hele familie vaak een beslissing over wat er moet gebeuren. Een voor-

beeld: een vrouw van Afghaanse komaf is gescheiden. Inmiddels heeft zij een nieuwe vriend. Als het haar kinderen en ex-man ter ore komt dat zij een nieuwe vriend heeft, zijn de rapen gaar. Er volgt een familieberaad. Tijdens dit beraad, waar de vrouw zelf niet bij is, wordt de nieuwe relatie in felle bewoordingen veroordeeld. Na afloop van deze bijeenkomst zoekt de zoon met nog twee andere mannelijke familieleden de vriend van moeder op. Hij wordt geschopt, geslagen en met messteken overladen. Hij overlijdt ter plekke aan zijn verwondingen.⁷ Deze man is niet alleen door toedoen van de zoon en zijn metgezellen overleden. Onder dit drietal bevindt zich weliswaar de verantwoordelijke(n) voor de uitvoering van de fatale steekpartij, maar dat zijn niet noodzakelijkerwijs ook de intellectuele daders. Diegenen die op het idee zijn gekomen om geweld te plegen of daar bewust op hebben aangestuurd, kunnen zich ook elders in de familie bevinden. Het is belangrijk dat bij het herkennen en opsporen van dit soort zaken professionals er goed van doordrongen zijn dat er meerdere personen bij deze conflicten zijn betrokken, die niet buiten schot mogen blijven. Als daar bij de aanpak geen rekening mee wordt gehouden, dan gaan in principe (mede)verantwoordelijken voor (dreiging met) geweld vrijuit. Dat is moreel ontoelaatbaar en verder zou dit deze daders in het gevoel kunnen sterken dat zij correct gehandeld hebben. Vanuit een streven naar (speciale) preventie is dat niet wenselijk.

Wie zich niet realiseert dat meerdere familieleden een rol spelen in deze zaken, kan ook de internationale dimensie over het hoofd zien. Hiervoor is al uitgelegd dat bij zaken die bij de politie bekend worden dikwijls families met een migratieachtergrond in beeld komen. Dat betekent dat betrokkenen bij een zaak zich ook in het buitenland kunnen bevinden: in het land van herkomst of in een ander land dan Nederland waarheen betrokkenen gemigreerd zijn. Dat betekent concreet dat conflicten (deels) beslecht worden in het buitenland. Denk in dit verband maar eens aan de problematiek van internationale kindervervoering of aan zaken van achterlating. Bij achterlating gaat het om vrouwen al dan niet met hun kinderen, maar ook om jongeren (zowel jongens als meisjes), die tegen hun wil en zonder identiteits- en verblijfsdocumenten door

hun echtgenoot, vader of beide ouders in het geval van jongeren, in het land van herkomst worden achtergelaten. Zowel internationale kinderopvoering als achterlating kan een rol spelen in een eerconflict. Bijvoorbeeld als een ouder of beide ouders zich niet kunnen vinden in de manier waarop hun zoon of dochter in Nederland opgroeit. Ook neemt de politie waar dat betrokkenen naar Nederland reizen om in te grijpen in een hier te lande spelend eerconflict. Dat kan zijn om met de familie te beraadslagen over hoe het nu verder moet.

Bij een betrapten op heterdaad en een redelijk vermoeden van schuld wordt de dader bijvoorbeeld gelijk aangehouden. In 2008 is de Wet tijdelijk huisverbod in werking getreden. Dit betekent dat in situaties waarin er een acute dreiging is voor het slachtoffer van huiselijk geweld, door de burgemeester een huisverbod van tien dagen kan worden opgelegd. Vervolgens wordt de geweldpleger door de politie gesommeerd om per direct het huis te verlaten en de huissleutels in te leveren. De pleger mag in deze periode niet in of om het huis komen en ook geen contact hebben met het gezin. Het is de bedoeling dat de maatregel zorgt voor een afkoelingsperiode waardoor escalatie kan worden voorkomen. Tijdens deze periode van tien dagen wordt de hulpverlening in de richting van de dader en het gezin op gang gebracht. Het huisverbod kan verder worden opgelegd bij kindermishandeling of bij een ernstig vermoeden daarvan. Hoewel de politie een repressieve houding niet schuwt bij eorzaken – zeker niet als dat nodig is om zorg te dragen voor de veiligheid van betrokkenen – kan een dergelijke kordate opstelling tot problemen leiden. Zo heeft de ervaring geleerd dat bij eorzaken geheimhouding een groot goed is. Betrokkenen zijn er vaak huiverig voor dat pijnlijke familieverhalen op straat komen te liggen. De gang naar het bureau in het volle zicht van de buurt kan daar bovenop nog eens als een eerschending worden ervaren. In de richtlijnen voor de opsporing en behandeling van dit soort zaken wordt met dit aspect eveneens rekening gehouden. Daarnaast speelt nog de vraag of een huisverbod zinvol is in

Ook neemt de politie waar dat betrokkenen naar Nederland reizen om in te grijpen in een hier spelend eerconflict

een situatie waarin dreiging uit een groep komt: als door middel van een tijdelijk huisverbod een potentiële dader uit huis wordt gehaald, dan wil dat in een eerzaak absoluut niet zeggen dat daarmee alle dreiging is weggenomen. Aangezien het hier om een groepsconflict gaat, betekent dat, dat er wellicht nog andere gemotiveerde daders zijn. Vanuit die optiek heeft gebruikmaking van een tijdelijk huisverbod niet zoveel zin.

Alertheid op verschillen

In deze bijdrage is aandacht besteed aan de verschillen tussen huiselijk en eengerelateerd geweld. Hoewel bij beide fenomenen gezinsleden betrokken zijn, zijn ze niet identiek. Een essentieel kenmerk van eerconflicten is dat de hele familie er een rol in speelt. Dat betekent dat maatregelen en interventies die ontwikkeld zijn voor conflicten tussen enkele individuen in een gezin, niet altijd geschikt zijn. Als we burgers in de problemen daadwerkelijk een adequate vorm van veiligheidszorg willen bieden, dan moeten professionals een goed oog hebben voor specifieke aspecten van het aan te pakken probleem. Bij de eerproblematiek is dat dus de kenmerkende groepsdruk en daarbij horende stevige sociale controle. Nu zijn professionals ook maar mensen, die zich met tal van problemen geconfronteerd zien. Menselijkerwijs is het te begrijpen dat sommigen verlangen naar een eenvoudige en simpel uit te voeren aanpak die bij elk probleem van stal kan worden gehaald. Maar *one size fits all* bestaat helaas niet in de veiligheidszorg. Een goede zorg kan nu eenmaal alleen maar voortkomen uit een gedegen analyse van de complexiteit van het aan te pakken probleem. De ene ruzie is nu eenmaal de andere niet. ●

Janine Janssen is hoofd onderzoek van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld van de nationale politie en lector Veiligheid in afhankelijkheidszorg aan Avans hogeschool.

Noten

1. LEC EGG, *Terugblik op 2016. Jaarverslag van het Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld*, Den Haag: LEC EGG 2017.
2. M.H.C. Kromhout e.a. (red.), *Eergerelateerd geweld in Groot-Brittannië, Duitsland en Turkije*, Den Haag: WODC 2007.
3. J. Janssen, 'Overeenkomsten én verschillen tussen huiselijk en eer gerelateerd geweld', *Justitiële Verkenningen* 2010, nr. 8, p. 115-125 en J. Janssen, *Focus op eer. Een verkenning van eorzaken voor politieambtenaren en andere professionals*, Den Haag: Boom criminologie 2017.
4. Idem.
5. Janssen 2017.
6. LEC EGG 2017.
7. Janssen 2017.